

בהכרח בטעויות מילים וסימנים וכיוצא באלה - אשר משמשים לתלמידים ששמעו את ההרצאות שבעל פה כציונים מאלפים לשם שינון תכני המדע ששמעו באוזניהם - אינם אומרים כלום לאלה אשר לא ישבו לרגלי המורה... התלמידים, אשר שמעו את דברי המדע מפי המורה, ישחזרו מתוך התקצירים את התכנים לאמיתם, אך לא ייצרו אותם מתוכם; ואילו ההדיוטות, אך גיחוך יעלה על פניהם נוכח הדברים הנראים בעיניהם כשעשועי היתולים שאין להם יסוד, וכחלומות שאין בהם ממש".

הרשי"ר הירש אינו מתייחס כאן במפורט למקרים בהם נוסח התשב"כ סותר את דברי התושבע"פ. בעניין זה פירסם עכשיו הרשי"ר קופרמן שליטי"א ספר חשוב מאוד, בו לא השאיר הרבה להוסיף לבירור הבעיה. רק נקודה אחת באתי כאן לעורר. הכתוב "עין תחת עין", כאשר ע"פ תשבע"פ הכוונה לממון, הוא אולי הדוגמה המפורסמת ביותר של סתירה כזו. אך אפילו כאן, התשב"כ עצמה הורתה לנו את הדרך. הכתוב: "ומכה נפש בהמה ישלמנה, נפש תחת נפש" (ויקרא כ"ד, יח) מעביר לידינו את המפתח: "דבר תחת דבר" היינו תשלומים. אולי התשב"כ בחרה בביטוי "תחת", אע"פ שהוא עלול להטעות, כדי ללמדנו שמעיקר הדין היה ראוי להעניש במידה כנגד מידה ממש, אך מסיבות אחרות ההלכה איננה כך.

מאיר מיארה

על הספר "פשוטו של מקרא" לרב יהודה קופרמן

מגמת פנינו בדברים הקצרים הבאים לא נסובה על סקירת תוכן מפעלו של הרה"ג ר' יהודה קופרמן שליטי"א כי אם להבטה מסויימת אל ספרו על "פשוטו של מקרא בשלימות וקדושת התורה". זאת, תוך נגיעה בנקודה אחת כבוחר לבנה המלמדת על הבנין כולו. הכוונה, "לגלוי תורת הסוד בפשוטו של מקרא".

טרם ניגש לעניין זה מן הראוי להקדיש מילים למה שיש בו להאיר מעט בין דפי הספר. על בירור סוגיית "פשוטו של מקרא" נשתברו קולמוסין ונסתבכו בה עקביהן של חוקרים שלומי אמוני ישראל ושל אחרים (ראה סקירה בספר לזכר קמין). אף שהוארו צדדים מרובים בבתי עקד ספרים, דומה שסוגיית במקומה עומדת, לכלל לימוד המתיישב על לב המאמין בקדושת התורה לא הגענו. נושא מורכב זה היה נחלת בתי חקר האוניברסיטאות, עולם התורה לא נתן אל ליבו לעסוק בסוגיית כרום חשיבותה וכשגב רעיונית עם הזהירות ועם עומק ים התלמוד ממנו ניתן לדלות אבנים לסול עליהם את השביל לחקרה.

על דרך הכלל פשוטו של מקרא הפך קטגוריה פרשנית העומדת בניגוד לדרש. הדבר נפוץ ברש"י בפירושו הכפולים המרובים. אך הבחנה מודעת ועקיבה מצוייה ברשבי"ם שהרחיב את דרך סבו ואף הוא רואה בכתוב יחידה אוטונומית, מפרש הכתוב בהקשרו לפי לשונו ומבנהו התחבירי ועפ"י מקבילות פנים מקראיות (רש"י הוסיף מסורת חז"ל ודברי אגדה, לפי דעתי גם מטעמים חינוכיים).

הרב קופרמן, שהביט בקדושה אל רש"י ולבאים אחריו ראשונים ואחרונים, נגע בנימי הנפש של הפרשנות גם בעניינים הלכתיים אמוניים, פילוסופיים, בעיות כתיבה ועריכה, מה שאחרים לא העזו לגעת (ראה פרק מגילת חומש דברים). בעני דעתי ראיתי כי הספר פשוטו של מקרא במתודולוגיה שבו, בדוגמאותיו הרבות נעשה כפנס להאיר אצל הלומדים גם את דף הגמרא באורות נוספים. יען כי אחד היסודות בחיבור מונח בהתחבר תורה שבכתב עם תושבע"פ. גם הצבת השאלות המנחות המתמיהות מאוד, הן בניסוח החד משמעי החריף ביותר של הרב, והן בהפתעה שבה נתקל הלומד לנוכח מה שנראה בעבר (בישיבה) כתמים וברור, נראה כעת כמסתבך וטעון לימוד והעמקה. לימוד סוגיות עבד עברי, קניין, קידושין, עין תחת עין בנוזיקין, יבמה ועוד, לא מתחיל ומסתיים בגפ"ת, אלא מחייב חזרה לפסוקים לפרשנים, כפי שאמנם ראוי שיילמד דף גמרא (אין תימה, שבנות שגדלו על דרך לימוד זו עוברות את הבחינות בהערכה פי שניים מרבנים שלא הורגלו בדרכי חקירה וחשיבה זו). בזה תרומתו של הרב להרחבת מושג לימוד התורה ולהכרת עולמם של פרשניה.

יקרה שהמהלך בספר זה ימצא עצמו כמהלך בסוגיית תלמודית וכנדרש למידות שהתורה נדרשת (ראה פרק ג' ועוד).

אין לתמוה, וחוששני לומר שהרב עצמו לא שם לב שכמי שלן בעומקה של הלכה והיה רכון על דף הגמרא רבות בשנים, טיפל בפשוטו של מקרא תחת השפעה תלמודית זו אשר נתנה לחיבור את מימדיו הרוחניים הגדולים. הוא הדין להשפעה הניכרת מכך שהרב נלחם נגד לימוד התורה בקתדראות נטולות קדושה ויוצאות מנקודות מוצא של חילון. אלה פעלו פעולתם על הרב עד כדי כך ששתי הכותרות של הספר "פשוטו של מקרא" ו"שלימות וקדושת התורה" נתחלפו והבכורה ניתנת לפי דעתי לקדושה.

לשון אחרת, הגורם המשפיע משוקע בביוגרפיה האישית של הרב כמי שהכיר את האקדמיה והוכתר בה. עשה לעצמו כיעד נכסף כלשונו: "לסלק מוקשים משביליהם של בני דורנו להבנת התורה על טהרת הקדש כתורת חיים" רק מי שמכיר את שדה המוקשים הזה ונעשה עצום בתלמוד, מסוגל לטפל בפשוטו של מקרא כדרך שעושה זאת הרב.

הרוח הנסוכה על החיבור מורה על ריאקציה אל פני התורה של האוניברסיטאות. ראה עד היכן שקע מחרשתו ופרש מצודתו על פרשנים מרובים בהבטה אל אופקים מאוד רחבים. יש לשים לב לפרקי המבוא ולשאלות המדעיות שהציג, כדי שהלימוד יהיה לימוד של תורת נצח הנתונה כולה משמים (בל נשכח את יתר חיבוריו הגדולים באותו כיוון).

הרוח הנסוכה על הספר (שים לב לסידורו) מחייבת את לימוד התורה בסדר מחשבתי ולחדירה לבין השיטין של הפסוקים עם שאלות נועזות תוך חיפוש כל דרך לבצר את מושג "תורה משמים". רק חכם נועז ובר סמכא ינסח שאלות כגון: "חש אנכי כי השאלה הגדולה והמרכזית היא?": "מדוע הכל הפוך כל כך"(!?) התורה הפוכה...?! "מדוע התורה מחלקת סוגיית אחת לשלושה מקומות שונים מרוחקים זה מזה"? "מדוע קצת פה וקצת שם"?... "מדוע התורה משאירה את הקורא באפשרות של טעות כה חמורה"? "מדוע תורה שבכתב לא כתבה את מה שרצתה שנקיים"? "מדוע כמעט הטעתה אותנו תושבי"כ בעין תחת עין"?! הרב מעלה הכל על השולחן, מרדד, מפרק ובונה בניין שלם. הספר לא שווה לכל נפש. יש להתייגע בו כדי להנות מרוחב יריעותיו.

מפתיע עד מאוד ולמצוא עיסוק הרב בתורת הסוד הנראית בהבטה ראשונה הפך פשט הכתוב, כאלוסטרציה לעניין. פעמים שמוצאים רעיון נשגב שאין שום צד לפרשו כפשוטו, וסודו הוא פשוטו. ממש כפי שאין להביט על שיר השירים במישור הפשוט. כי כל הספרים קודש ושיה"ש קודש קודשים. משמעות הדבר של הספרים אפשר שיידרשו בארבעה שבילי הפרדס, אך שיה"ש לא ידרש במישור הפשט ואסור שידרש כך, כי פשוטו הוא סודו.

הרב עסק בנושא זה בדוגמת יבמה, יען כי בכל התורה כולה אין מקרא יוצא מדי פשוטו אבל ביבמה, אתאי גזרה שווה אפקתיה מפשטיה לגמרי. הסיקו חכמים, שהיבם הוא הנוחל הבלעדי בנכסי אחיו המת. והרמב"ן, (ראה על דרכו בסוד, בספרי הרמב"ן בחוג גרונה) רמז בעניין "כי איננו כפשוטו שיקראו הבן הראשון בשם המת ראובן או שמעון כמוהו, שהרי בבעז נאמר כן "ולא ייכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו", ולא קראו אותו מחלון, אבל הכתוב הזה על דרך האמת הבטחה והנה היא כפשוטו". לאמור המסתורין הוא הפשט.

כך גם במנורה - "אל מול פני המנורה". מנורה של מקדש מכוונת כנגד מנורה של מעלה כותב רבנו בחיי (המושך תורתו מרמב"ן), "ועל דרך הקבלה, הכתוב נכון, ברור

וכפשוטו". קצר המצע מלהאריך ביופי הנסוך על עניינים אלה. יוער רק כי קיומן של מצוות בלי מחשבה על האור הפנימי של המצווה הינו קיום חלקי, לימוד הפסוקים בעומק הנאות ובראיית צדדיה של מצווה ושורשיה הרוחניים מאירים את לב האדם ונותנים בנו כוח להגביר אהבה אל אהבתו יתברך, אהבה הנובעת מחשיפת רעיוני תורתו הקדושה.

הספר תורם תרומה גדולה לעניין עמוק זה של גילוי אור פנימי ועומק הכוונות שבמצוות. אין כאן ספר להשקטת סיפוק מאויים אינטלקטואליים בלבד כי אם סיפוק מאויים רוחניים להבהרת תכלית האדם. אם יגזור ה' לטובה נפנה לרב שיורה לעבד כמה פרקים מהספר לעשותם שווים לכל נפש.

עו"ד ד"ר אליעזר בן שלמה פשוטו של מקרא

מבוא

מאמרים וספרים רבים המתייחסים לפשוטו של מקרא חוברו, בקשת רחבה של נושאים, החל מהשאלה: "מה זה פשוטו של מקרא?" ועד לשאלה: "מי רשאי לפרש מילה או עניין, וכיצד?"

הרב יהודה קופרמן, מייסד מכללה ירושלים לבנות, עוסק בשאלה בת שתי פנים "מה תפקידו של הפשוט?" (עמ' 15) "מה מלמד פשוטו של מקרא?" (עמ' 16). בשאלות אלה הוא דן בשני כרכים (285+348 עמודים), בחיבור מקיף וסיסתמטי. (ניתן לומר כי את מסקנתו קבע בשם ספרו "על מקומו של פשוטו של מקרא בשלמות התורה ובקדושתה").

הספר מהווה מיצוי גישתו של הרב קופרמן במאמריו ובשיעוריו, להראות את אחדות התורה. אין מטרתו של הספר לבאר את המקורות, כי אם להראות כיצד מתקיים "פשוטו של מקרא" ליד דרשות חז"ל וההלכה, דרך מאמרי חז"ל עצמם, מפרשי התורה הראשונים, ועד לגדולי האחרונים.

מסיבה זו (ואולי נוספות) נמנע מאתנו נספח המקורות בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ שנתבארו ונתלבנו בספר. כדוגמתו אירע לבעל "דורות ראשונים", וחסרים אנו את העושר של ביאורי סוגיות, ועובדות היסטוריות, שחיה מייתר פרסומי סרק רבים מימי בעל "דורות ראשונים" ועד עתה.